

МЕТОДИЧНО-ПРИКЛАДНІ АСПЕКТИ ОЦІНЮВАННЯ ЕФЕКТИВНОГО РОЗВИТКУ ПІДПРИЄМСТВА

Дмитрієв І.А., д-р екон. наук, професор

Шевченко І.Ю., д-р екон. наук, професор

Бориц П.О., аспірант 1-го року навчання (ОНП «Економіка»)

Харківський національний автомобільно-дорожній університет

Постановка проблеми. Тяжкі часи вимагають зміни стратегічних пріоритетів: в умовах міжнародно-політичної та соціально-економічної нестабільності переважна більшість суб'єктів господарювання відходить від пріоритету забезпечення довгострокового ефективного розвитку та ставить на часі поточне завдання забезпечення виживання фірми. Така реакція є цілком очікуваною та певною мірою природньою в контексті адаптації, проте може в перспективі мати катастрофічні наслідки: поступившись сьогодні потенціалом розвитку задля поточної мінімізації витрат, в майбутньому підприємство буде змушене відновлювати потенціал практично «з нуля», що потребуватиме часу та грошей і може коштувати підприємству втрати потенційних можливостей, зменшення ринкової частки та зниження конкурентоспроможності.

Тому нині питання забезпечення ефективного розвитку підприємств стоїть так гостро, як ніколи раніше.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Розвиток є складним поняттям, сутність якого була з давніх часів та продовжує бути предметом дискусій. Відомі метафізичний і діалектичний підходи до розуміння розвитку як явища та процесу. Згідно метафізичної концепції розвиток як відповідь на зовнішній подразник є незворотнім, спрямованим та закономірним процесом позитивних (конструктивних) змін в об'єкті, в результаті якого відбувається покращення стану об'єкту розвитку, тобто його прогрес. Прихильники ж матеріалістичної діалектики вбачають розвиток як результат взаємодії та боротьби внутрішніх протиріч у змінах як прогресивних (пов'язаних із рухом від старого до нового, від простого до складного, з удосконаленням, покращенням об'єктів), так і регресивних (з напрямом розвитку від більш організованого до менш досконалого, до деградації і спаду). Вважаємо за необхідне певною мірою синтезувати ці два протилежні бачення розвитку в розумінні даного явища як незворотного, спрямованого та закономірного процесу прогресивних кількісних і якісних змін в об'єкті порівняно з його попереднім станом, спричиненого внутрішніми та/або зовнішніми подразниками (факторами).

Розвиток підприємства виступав об'єктом досліджень плеяди науковців у різноманітних контекстах, зокрема:

– теоретичному – К. Іванчук [1], О. Кот, О. Павлюк [2], Н. Дойсан-Коровьонкова [3], В. Кубіній, Я. Костик, В. Мороз, І. Муска [4], К. Ткач [5],

І. Запухляк [6], О. Кузьміна [7], Л. Лігоненко [8], Г. Горіна [9], Н. Мариненко [10], Л. Прийма, Н. Чухрай [11], О. Яценко, О. Сукач [12], Н. Хвищун, Н. Андрейчук, В. Швирид [13], В. Занора [14], О. Кузьмак, О. Кузьмак [15], М. Мартиненко [16], Л. Слюсарева, В. Жмайлов [17], В. Стоєв, Є. Коваленко [18] та інші дослідники;

– організаційному – Р. Мошенець [19], О. Гудзинський, Н. Сіренко [20], І. Дмитрієв, О. Мельниченко [21], М. Судомир [22], С. Марущак [23], С. Дунда [24], О. Стрелков [25], Ю. Труш, Л. Паценко [26], І. Белко [27], В. Кузьмін [28], М. Ноняк [29], Т. Дем'яненко [30] та інші науковці;

– соціально-економічному – І. Тюха [31], М. Римкіна [32], Н. Лохман, О. Корнілова [33], А. Дідик [34], Т. Тушевська [35] та інші вчені;

– інноваційно-інвестиційному – Т. Головченко, А. Остапенко [36], О. Гончаренко [37], О. Мороз [38], Т. Пожуєва [39], Н. Чухраєва [40], О. Дідченко, А. Ткачук [41], С. Біляєв [42], І. Гріщенко, Н. Білецька, Л. Клівіденко [43], Т. Шталь, О. Тищенко, О. Пилипчатіна [44], О. Диба [45], В. Семенова [46] та інші дослідники.

Невирішені складові загальної проблеми. Попри значну популярність тематики розвитку підприємств серед вітчизняних дослідників, все ж слід відмітити певний брак досліджень саме ефективного розвитку підприємств, зокрема методично-прикладних аспектів його оцінювання.

Формулювання цілей статті. Метою статті є дослідження методично-прикладних аспектів оцінювання ефективного розвитку підприємства.

Виклад основного матеріалу дослідження. Управління ефективним розвитком підприємства має на меті максимальне використання всіх внутрішніх ресурсів і потребує комплексного та системного підходу, що видається неможливим без оцінювання ефективного розвитку. При цьому первісним етапом розроблення системи оцінювання ефективного розвитку підприємств є обґрунтування відповідних критеріїв та індикаторів.

Авторське бачення системи критеріїв і індикаторів оцінювання ефективного розвитку підприємств наглядно представлено на рис. 1.

Слід зазначити, що кожен індикатор у системі оцінювання ефективного розвитку підприємств має вагу, що дозволяє ідентифікувати вплив конкретного подразника (фактора) на ефективний розвиток того чи іншого критерію. Вага індикаторів у системі оцінювання ефективного розвитку обґрунтовується через практичне застосування експертно-аналітичного опитування на досліджуваному(-их) підприємстві(-ах).

Відповідно, факторна модель ефективного розвитку підприємства буде мати вигляд:

$$I_A = 0,25 \cdot A_1 + 0,04 \cdot A_2 + 0,30 \cdot A_3 + 0,26 \cdot A_4 + 0,11 \cdot A_5 + 0,04 \cdot A_6, \quad (1)$$

де A_i – конкретний критерій ефективного розвитку підприємства.

Необхідні коефіцієнти факторної моделі ефективного розвитку підприємства визначаються на підставі аналізу результатів діяльності і можуть корегуватися в залежності від господарських особливостей досліджуваного підприємства.

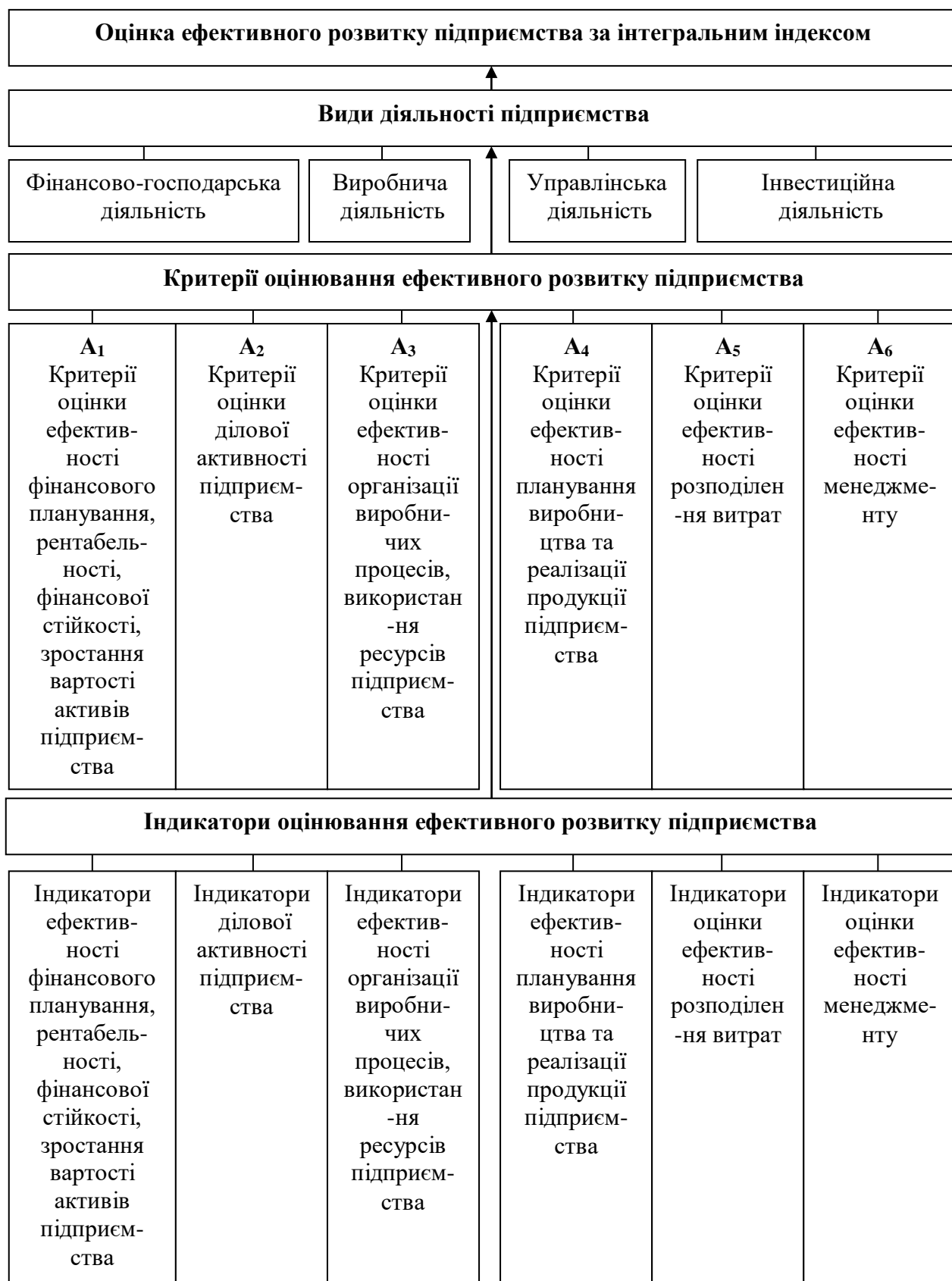

Рис. 1. Схема системи критеріїв і індикаторів оцінювання ефективного розвитку підприємства

Джерело: сформовано авторами.

Розрахунок критеріїв ефективного розвитку підприємства здійснюється за формулою

$$A_i = \sum X_{ij} \cdot Y_{ij}, \quad (2)$$

де X_{ij} – значення j -го індикатора i -го критерію ефективного розвитку підприємства;

Y_{ij} – вага j -го індикатора i -го критерію ефективного розвитку підприємства.

При розрахунку інтегрального індексу задля забезпечення коректності значень критеріїв ефективного розвитку підприємства слід використовувати показники, що належать до одного інтервального діапазону $[-1; 1]$.

Задля приведення критеріїв до спільної інтервальної межі слід застосувати їх нормування через лінійне перетворення отриманих значень як відношення j -ої координати i -го вектору та так званих «характерних покриттів», значення яких визначаються на підставі даних статистичної характеристики при розподіленні емпіричних вибірок.

Застосувавши запропоновану методика нормування показників, для формування інтегрального індексу ефективного розвитку підприємства використаємо інструментарій багатofакторного аналізу.

У дослідженні використано компонентний аналіз, застосування якого дозволило виділити наступні складові:

– l_1 – ефективне використання ресурсів при поточній діяльності підприємства;

– l_2 – ефективне управління поточною діяльністю підприємства.

Матриця факторних навантажень, визначена через експертно-аналітичне опитування менеджерів і фахівців на досліджуваному підприємстві, щодо всіх індикаторів ефективного розвитку підприємства наведена в табл. 1.

Таблиця 1

Матриця факторних навантажень індикаторів ефективного розвитку підприємства

Індикатори	l_1	l_2
Тривалість виробничого циклу	0,29	0,73
Структура собівартості продукції	0,67	0,34
Ефективність використання предметів праці	0,82	0,23
Ефективність організації праці робітників	0,35	0,67
Характеристика зміни ефективності використання матеріальних ресурсів при зміні обсягу виробництва продукції	0,76	0,27
Ефективність використання праці робітників	0,45	0,58
Характеристика відповідності працівника виконуваний роботі	0,16	0,84
Ефективність планування робочого часу	0,18	0,81
Характеристика витрат на оплату праці робітників у собівартості продукції	0,59	0,42

Ефективність використання виробничої потужності підприємства	0,60	0,42
Ефективність планування незавершеного виробництва на підприємстві	0,61	0,41
Характеристика обсягів виконання планів	0,33	0,61
Характеристика ефективності розподілення витрат у звітному періоді у порівнянні з базовим (попереднім) періодом	0,53	0,49
Ефективність використання засобів праці	0,79	0,26
Ефективність використання грошових потоків	0,85	0,18
Ефективність планування виробництва	0,27	0,74
Ефективність планування витрат на здійснення виробничого циклу у звітному періоді у порівнянні з базовим (попереднім) періодом	0,48	0,52
Ефективність використання додаткових інвестиційних надходжень	0,58	0,43
Характеристика рівня забезпеченості основними виробничими фондами	0,66	0,34
Характеристика грошових фондів підприємства	0,42	0,63
Ефективність використання основних фондів	0,58	0,49
Ефективність формування оборотних засобів	0,36	0,64
Ефективність планування поповнення та використання оборотних засобів	0,28	0,74
Ефективність використання оборотних фондів	0,37	0,65
Ефективність фінансування виробничих засобів підприємства	0,44	0,55
Характеристика частки чистого прибутку в сумі обсягу реалізації продукції	0,15	0,88
Ефективність використання активів підприємства	0,28	0,76
Ступінь зміни активів підприємства	0,12	0,88
Σ	12,97	15,51
R	7,78	13,54

Джерело: складено авторами.

Висновки з проведеного дослідження. Виділення головних компонент у процесі здійснення факторного аналізу та класів критеріїв підтвердило запропоновану формулу розрахунку інтегрального показника ефективного розвитку підприємства, що є основою для подальшого розроблення заходів управління ефективним розвитком підприємства.

Перелік посилань

1. Іванчук К. О. Теоретичні підходи до визначення сутності категорії «розвиток підприємства». *Стратегія і механізми регулювання промислового розвитку*. 2012. № 2012. С. 231–239.

2. Кот О. В., Павлюк О. О. Визначення сутності поняття «розвиток підприємства». *Бізнес Інформ*. 2013. № 8. С. 256–261.

3. Дойсан-Коровьонкова Н. В. Сталий розвиток підприємства як процес та економічне явище: теоретичні аспекти. *Вісник соціально-економічних досліджень*. 2014. Вип. 2. С. 48–55.
4. Кубіній В. В., Костик Я. М., Мороз В. Р., Муска І. І. Розвиток підприємства як категорія системного методу наукового дослідження. *Розвиток методів управління та господарювання на транспорті*. 2014. Вип. 1. С. 122–131.
5. Ткач К. І. Теоретичні засади поняття «розвиток підприємства». *Науковий вісник Буковинського державного фінансово-економічного університету. Економічні науки*. 2014. Вип. 26. С. 109–113.
6. Запухляк І. Б. Розвиток підприємства та нестабільність середовища: взаємозв'язок та взаємозалежність. *Науковий вісник Херсонського державного університету. Серія: Економічні науки*. 2015. Вип. 13(1). С. 87–89.
7. Кузьміна О. С. Аналіз підходів до трактування поняття «сталий розвиток підприємства». *Вісник Хмельницького національного університету. Економічні науки*. 2015. № 5(1). С. 13–21.
8. Лігоненко Л. О. Розвиток підприємства: відмітні характеристики та типологія. *ScienceRise*. 2015. № 5(3). С. 57–61.
9. Горіна Г. О. Діалектика поняття «розвиток підприємства». *Причорноморські економічні студії*. 2016. Вип. 8. С. 123–127.
10. Мариненко Н. Ю. Ідентифікація та інтерпретація понять «розвиток» і «розвиток підприємства». *Науковий вісник Херсонського державного університету. Серія: Економічні науки*. 2016. Вип. 19(2). С. 62–65.
11. Прийма Л. Р., Чухрай Н. І. Розвиток підприємства: теоретичні аспекти. *Науковий вісник Херсонського державного університету. Серія: Економічні науки*. 2016. Вип. 18(2). С. 74–77.
12. Яценко О. В., Сукач О. М. Розвиток підприємства в Україні: погляд науковців. *Вісник Східноєвропейського університету економіки і менеджменту. Серія: Економіка і менеджмент*. 2016. № 1. С. 137–138.
13. Хвищун Н. В., Андрейчук Н. В., Швирид В. Ю. Розвиток підприємства: сутність, види та фактори. *Економічні науки. Серія: Економічна теорія та економічна історія*. 2017. Вип. 14. С. 245–254.
14. Занора В. О. Розвиток підприємства: сутність, форми, види. *Галицький економічний вісник*. 2019. № 6. С. 69–78. DOI: https://doi.org/10.33108/galicianvisnyk_tntu2019.06.069
15. Кузьмак О. І., Кузьмак О. М. Сталий розвиток підприємств: основи, принципи та чинники впливу. *Економіка і управління*. 2019. № 3. С. 27–36.
16. Мартиненко М. О. Теоретичні підходи до інтерпретації поняття «розвиток підприємства». *Економіка. Менеджмент. Бізнес*. 2019. № 1. С. 117–122. DOI: <https://doi.org/10.31673/2415-8089.2019.011722>
17. Слюсарєва Л. В., Жмайлов В. М. Сталий розвиток підприємств: дуалізм концептуальних підходів. *Актуальні проблеми інноваційної економіки*. 2019. № 4. С. 87–92. DOI: <https://doi.org/10.36887/2524-0455-2019-4-15>

18. Стоєв В. Л., Коваленко Є. С. Компонентний аналіз поняття «розвиток підприємства»: інноваційно орієнтований контекст. *Вісник Дніпропетровського науково-дослідного інституту судових експертиз Міністерства юстиції України. Економічні науки*. 2020. Вип. 1. С. 43–50. DOI: <https://doi.org/10.46644/2708-1834/2020-02.6>
19. Мошенець Р. О. Постприватизаційний розвиток підприємств. *Ефективна економіка*. 2009. № 3. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/efek_2009_3_26 (дата звернення: 17.10.2023)
20. Гудзинський О. Д., Сіренко Н. М. Організаційний розвиток підприємств: теоретико-методологічний аспект. *Вісник аграрної науки Причорномор'я*. 2012. Вип. 4(1). С. 3–9.
21. Дмитрієв І. А., Мельниченко О. О. Вплив кризи на розвиток підприємства. *Проблеми і перспективи розвитку підприємництва*. 2013. № 1. С. 5–8.
22. Судомир М. Р. Організаційний розвиток підприємств: теоретико-методологічні аспекти. *Збірник наукових праць Таврійського державного агротехнологічного університету (економічні науки)*. 2013. № 4. С. 218–221.
23. Марущак С. М. Безпечний розвиток підприємства в контексті запобігання загрозам його функціонування. *Збірник наукових праць Національного університету кораблебудування*. 2014. № 1. С. 36–42.
24. Дунда С. П. Розвиток підприємства та оцінка факторів, що на нього впливають. *Ефективна економіка*. 2016. № 12. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/efek_2016_12_42 (дата звернення: 17.10.2023)
25. Стрелков О. Розвиток підприємства через урахування інтересів стейкхолдерів. *Схід*. 2016. № 6. С. 49–55.
26. Труш Ю. Л., Паценко Л. С. Розвиток підприємства в сучасних умовах ринкового середовища. *Формування ринкових відносин в Україні*. 2016. № 6. С. 76–79.
27. Белко І. А. Організаційний розвиток підприємств: теоретико-методичні аспекти та перспективи впровадження в підприємствах. *Подільський вісник: сільське господарство, техніка, економіка*. 2017. Вип. 26(2). С. 94–104.
28. Кузьмин В. М. Розвиток підприємства на основі моделі компетенцій. *Причорноморські економічні студії*. 2018. Вип. 28(1). С. 165–169.
29. Ноняк М. В. Організаційний розвиток підприємства: сутнісні аспекти. *Економіка і управління*. 2019. № 4. С. 68–75. DOI: <https://doi.org/10.36919/2312-7812.4.2019.68>
30. Дем'яненко Т. І. Сталий розвиток вітчизняних підприємств в сучасних економічних умовах. *Вчені записки Таврійського національного університету імені В. І. Вернадського. Серія: Економіка і управління*. 2020. Т. 31(70), № 2(1). С. 185–188. DOI: <https://doi.org/10.32838/2523-4803/70-2-30>
31. Тюха І. В. Соціально-економічний розвиток підприємства: сутність та видові прояви. *Ефективна економіка*. 2012. № 6. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/efek_2012_6_14 (дата звернення: 17.10.2023)

32. Римкіна М. С. Дефініція категорії «соціально-економічний розвиток підприємства». *Теоретичні та прикладні питання економіки*. 2014. Вип. 1. С. 440–453.
33. Лохман Н. В., Корнілова О. В. Трансформація поняття «соціально-економічний розвиток підприємства» в умовах посилення конкуренції. *Вісник Донецького національного університету економіки і торгівлі ім. Михайла Туган-Барановського. Серія: Економічні науки*. 2015. № 1. С. 22–31.
34. Дідик А. М. Суб'єктно-ієрархічний підхід до формування соціально-економічних важелів впливу на розвиток підприємства. *Причорноморські економічні студії*. 2016. Вип. 4. С. 58–62.
35. Тушевська Т. В. Стійкий розвиток підприємства з позиції соціальної та економічної ефективності. *Вчені записки Таврійського національного університету імені В. І. Вернадського. Серія: Економіка і управління*. 2019. Т. 30(69), № 3. С. 97–102.
36. Головченко Т. М., Остапенко А. С. Інноваційний розвиток підприємства та його фінансове забезпечення. *Економіка харчової промисловості*. 2011. № 4. С. 36–39.
37. Гончаренко О. В. Інноваційний розвиток підприємств: інституційні обмеження та перспективи. *Ефективна економіка*. 2011. № 12. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/efek_2011_12_13 (дата звернення: 17.10.2023)
38. Мороз О. С. Інноваційний розвиток підприємства: сутність та проблема визначення складових частин. *Наукові записки Національного університету «Острозька академія». Сер.: Економіка*. 2012. Вип. 20. С. 148–150.
39. Пожуєва Т. О. Інноваційний розвиток підприємства в конкурентному середовищі. *Теоретичні і практичні аспекти економіки та інтелектуальної власності*. 2013. Вип. 1(2). С. 103–106.
40. Чухраєва Н. М. Інноваційний розвиток підприємства та забезпечення його ефективності та стійкості. *Бізнес Інформ*. 2014. № 6. С. 92–97.
41. Дідченко О. І., Ткачук А. В. Сутність поняття «інноваційний розвиток» підприємства. *Економічний вісник ДВНЗ «Український державний хіміко-технологічний університет»*. 2015. № 2. С. 36–41.
42. Біляєв С. Проектний розвиток підприємства: сутність та специфічні ознаки. *Збірник наукових праць Таврійського державного агротехнологічного університету (економічні науки)*. 2016. № 2. С. 66–70.
43. Гріщенко І. В., Білецька Н. В., Клівіденко Л. М. Інвестиційно-інноваційний розвиток підприємств в умовах системних перетворень. *Вісник Львівської комерційної академії. Серія економічна*. 2016. Вип. 50. С. 157–160.
44. Шталь Т. В., Тищенко О. О., Пилипчатіна О. І. Стратегічний інноваційний розвиток підприємств: теорія та методологія. *Бізнес Інформ*. 2016. № 11. С. 76–80.
45. Діба О. М. Інноваційний розвиток підприємств в умовах глобалізації. *Стратегія економічного розвитку України*. 2018. № 42. С. 111–118.

46. Семенова В. Г. Інноваційний розвиток підприємств в контексті диверсифікації діяльності. *Вісник соціально-економічних досліджень*. 2019. № 2-3. С. 219–226. DOI: [https://doi.org/10.33987/vsed.2-3\(70-71\).2019.219-226](https://doi.org/10.33987/vsed.2-3(70-71).2019.219-226)

References

1. Ivanchuk, K. O. (2012). Theoretical approaches to determining the essence of the “enterprise development” category [Teoretychni pidkhody do vyznachennia sutnosti katehorii «rozvytok pidpryiemstva»]. *Strategy and mechanisms of regulation of industrial development*. No. 2012. P. 231–239.
2. Kot, O. V., Pavliuk, O. O. (2013). Defining the essence of the concept of “enterprise development” [Vyznachennia sutnosti poniattia «rozvytok pidpryiemstva»]. *Business Inform*. No. 8. P. 256–261.
3. Doisan-Korovonkova, N. V. (2014). Sustainable development of the enterprise as a process and economic phenomenon: theoretical aspects [Stalyi rozvytok pidpryiemstva yak protses ta ekonomichne yavlyshche: teoretychni aspekty]. *Herald of socio-economic research*. Vol. 2. P. 48–55.
4. Kubinii, V. V., Kostyk, Ya. M., Moroz, V. R., Muska, I. I. (2014). Enterprise development as a category of the systematic method of scientific research [Rozvytok pidpryiemstva yak katehoriia systemnoho metodu naukovooho doslidzhennia]. *Development of management and management methods in transport*. Vol. 1. P. 122–131.
5. Tkach, K. I. (2014). Theoretical foundations of the concept of “enterprise development” [Teoretychni zasady poniattia «rozvytok pidpryiemstva»]. *Scientific Bulletin of the Bukovyna state financial and economic university. Economic sciences*. Vol. 26. P. 109–113.
6. Zapukhliak, I. B. (2015). Enterprise development and environmental instability: relationship and interdependence [Rozvytok pidpryiemstva ta nestabilnist seredovyscha: vzaiemozv'iazok ta vzaiemozalezhnist]. *Scientific Bulletin of the Kherson state university. Series: Economic Sciences*. Vol. 13(1). P. 87–89.
7. Kuzmina, O. S. (2015). Analysis of approaches to the interpretation of the concept of “sustainable development of the enterprise” [Analiz pidkhodiv do traktuvannia poniattia «stalyi rozvytok pidpryiemstva»]. *Bulletin of the Khmelnytskyi national university. Economic sciences*. No. 5(1). P. 13–21.
8. Lihonenko, L. O. (2015). Enterprise development: distinctive characteristics and typology [Rozvytok pidpryiemstva: vidmitni kharakterystyky ta typolohiia]. *ScienceRise*. No. 5(3). P. 57–61.
9. Horina, H. O. (2016). The dialectic of the concept of “enterprise development” [Dialektyka poniattia «rozvytok pidpryiemstva»]. *Black Sea economic studies*. Vol. 8. P. 123–127.
10. Marynenko, N. Yu. (2016). Identification and interpretation of the concepts of “development” and “enterprise development” [Identyfikatsiia ta interpretatsiia poniat «rozvytok» i «rozvytok pidpryiemstva»]. *Scientific Bulletin of the Kherson state university. Series: Economic Sciences*. Vol. 19(2). P. 62–65.

11. Pryima, L. R., Chukhrai, N. I. (2016). Enterprise development: theoretical aspects [Rozvytok pidpryiemstva: teoretychni aspekty]. *Scientific Bulletin of the Kherson state university. Series: Economic Sciences*. Vol. 18(2). P. 74–77.
12. Yatsenko, O. V., Sukach, O. M. (2016). Enterprise development in Ukraine: the view of scientists [Rozvytok pidpryiemstva v Ukraini: pohliad naukovtsiv]. *Bulletin of the East European university of economics and management. Series: Economics and management*. No. 1. P. 137–138.
13. Khvyshchun, N. V., Andreichuk, N. V., Shvyryd, V. Yu. (2017). Enterprise development: essence, types and factors [Rozvytok pidpryiemstva: sutnist, vydy ta faktory]. *Economic sciences. Series: Economic theory and economic history*. Vol. 14. P. 245–254.
14. Zanora, V. O. (2019). Enterprise development: essence, forms, types [Rozvytok pidpryiemstva: sutnist, formy, vydy]. *Galician economic herald*. No. 6. P. 69–78. DOI: https://doi.org/10.33108/galicianvisnyk_tntu2019.06.069
15. Kuzmak, O. I., Kuzmak, O. M. (2019). Sustainable development of enterprises: basics, principles and influencing factors [Stalyi rozvytok pidpryiemstv: osnovy, pryntsypy ta chynnyky vplyvu]. *Economics and management*. No. 3. P. 27–36.
16. Martynenko, M. O. (2019). Theoretical approaches to the interpretation of the concept of “enterprise development” [Teoretychni pidkhody do interpretatsii poniattia «rozvytok pidpryiemstva»]. *Economics. Management. Business*. No. 1. P. 117–122. DOI: <https://doi.org/10.31673/2415-8089.2019.011722>
17. Sliusareva, L. V., Zhmailov, V. M. (2019). Sustainable development of enterprises: dualism of conceptual approaches [Stalyi rozvytok pidpryiemstv: dualizm kontseptualnykh pidkhodiv]. *Actual problems of innovative economy*. No. 4. P. 87–92. DOI: <https://doi.org/10.36887/2524-0455-2019-4-15>
18. Stoiev, V. L., Kovalenko, Ye. S. (2020). Component analysis of the concept of “enterprise development”: an innovation-oriented context [Komponentnyi analiz poniattia «rozvytok pidpryiemstva»: innovatsiino oriientovanyi kontekst]. *Bulletin of the Dnipropetrovsk research institute of forensic expertise of the Ministry of justice of Ukraine. Economic sciences*. Vol. 1. P. 43–50. DOI: <https://doi.org/10.46644/2708-1834/2020-02.6>
19. Moshenets, R. O. (2009). Post-privatization development of enterprises [Postpryvatyzatsiinyi rozvytok pidpryiemstv]. *Efficient economy*, No. 3, available at: http://nbuv.gov.ua/UJRN/efek_2009_3_26 (last accessed 17.10.2023)
20. Hudzynskiy, O. D., Sirenko, N. M. (2012). Organizational development of enterprises: theoretical and methodological aspect [Orhanizatsiinyi rozvytok pidpryiemstv: teoretyko-metodolohichni aspekt]. *Herald of agrarian science of the Black Sea region*. Vol. 4(1). P. 3–9.
21. Dmytriiev, I. A., Melnychenko, O. O. (2013). The impact of the crisis on the development of the enterprise [Vplyv kryzy na rozvytok pidpryiemstva]. *Problems and prospects of entrepreneurship development*. No. 1. P. 5–8.
22. Sudomyr, M. R. (2013). Organizational development of enterprises: theoretical and methodological aspects [Orhanizatsiinyi rozvytok pidpryiemstv:

teoretyko-metodolohichni aspekty]. *Collection of scientific works of the Tavria state agro-technological university (economic sciences)*. No. 4. P. 218–221.

23. Marushchak, S. M. (2014). Safe development of the enterprise in the context of prevention of threats to its functioning [Bezpechnyi rozvytok pidpryemstva v konteksti zapobihannia zahrozam yoho funktsionuvannia]. *Collection of scientific works of the National shipbuilding university*. No. 1. P. 36–42.

24. Dunda, S. P. (2016). Enterprise development and assessment of factors affecting it [Rozvytok pidpryemstva ta otsinka faktoriv, shcho na noho vplyvaiut]. *Efficient economy*, No. 12, available at: http://nbuv.gov.ua/UJRN/efek_2016_12_42 (last accessed 17.10.2023)

25. Strielkov, O. (2016). Development of the enterprise by taking into account the interests of stakeholders [Rozvytok pidpryemstva cherez urakhuvannia interesiv steikkholderiv]. *East*. No. 6. P. 49–55.

26. Trush, Yu. L., Patsenko, L. S. (2016). Development of the enterprise in the modern conditions of the market environment [Rozvytok pidpryemstva v suchasnykh umovakh rynkovoho seredovyscha]. *Formation of market relations in Ukraine*. No. 6. P. 76–79.

27. Bielko, I. A. (2017). Organizational development of enterprises: theoretical and methodological aspects and prospects of implementation in enterprises [Orhanizatsiinyi rozvytok pidpryemstv: teoretyko-metodychni aspekty ta perspektyvy vprovadzhennia v pidpryemstvakh]. *Podilsky visnyk: agriculture, technology, economy*. Vol. 26(2). P. 94–104.

28. Kuzmyn, V. M. (2018). Enterprise development based on the competency model [Rozvytok pidpryemstva na osnovi modeli kompetentsii]. *Black Sea economic studies*. Vol. 28(1). P. 165–169.

29. Noniak, M. V. (2019). Organizational development of the enterprise: essential aspects [Orhanizatsiinyi rozvytok pidpryemstva: sutnisni aspekty]. *Economics and management*. No. 4. P. 68–75. DOI: <https://doi.org/10.36919/2312-7812.4.2019.68>

30. Dem'ianenko, T. I. (2020). Sustainable development of domestic enterprises in modern economic conditions [Stalyi rozvytok vitchyznianskykh pidpryemstv v suchasnykh ekonomichnykh umovakh]. *Scholarly notes of the V. I. Vernadsky Tavri national university. Series: Economics and management*. Issue 31(70), No. 2(1). P. 185–188. DOI: <https://doi.org/10.32838/2523-4803/70-2-30>

31. Tiukha, I. V. (2012). Socio-economic development of the enterprise: essence and types of manifestations [Sotsialno-ekonomichni rozvytok pidpryemstva: sutnist ta vydovi proiavy]. *Efficient economy*, No. 6, available at: http://nbuv.gov.ua/UJRN/efek_2012_6_14 (last accessed 17.10.2023)

32. Rymkina, M. S. (2014). Definition of the category “social and economic development of the enterprise” [Definitsiia katehorii «sotsialno-ekonomichni rozvytok pidpryemstva»]. *Theoretical and applied issues of economics*. Vol. 1. P. 440–453.

33. Lokhman, N. V., Kornilova, O. V. (2015). Transformation of the concept of “social and economic development of the enterprise” in the conditions of increased

competition [Transformatsiia poniattia «sotsialno-ekonomichnyi rozvytok pidpryiemstva» v umovakh posylennia konkurentsii]. *Bulletin of the Donetsk national university of economics and trade named after Mykhailo Tugan-Baranovskyi. Series: Economic sciences*. No. 1. P. 22–31.

34. Didyk, A. M. (2016). A subject-hierarchical approach to the formation of socio-economic levers of influence on the development of the enterprise [Sub'iektno-iierarkhichniy pidkhid do formuvannia sotsialno-ekonomichnykh vazheliv vplyvu na rozvytok pidpryiemstva]. *Black Sea economic studies*. Vol. 4. P. 58–62.

35. Tushevska, T. V. (2019). Sustainable development of the enterprise from the standpoint of social and economic efficiency [Stiiki rozvytok pidpryiemstva z pozytsii sotsialnoi ta ekonomichnoi efektyvnosti]. *Scholarly notes of the V. I. Vernadsky Tavri national university. Series: Economics and management*. Issue 30(69), No. 3. P. 97–102.

36. Holovchenko, T. M., Ostapenko, A. S. (2011). Innovative development of the enterprise and its financial support [Innovatsiinyi rozvytok pidpryiemstva ta yoho finansove zabezpechennia]. *Economics of the food industry*. No. 4. P. 36–39.

37. Honcharenko, O. V. (2011). Innovative development of enterprises: institutional limitations and prospects [Innovatsiinyi rozvytok pidpryiemstv: instytutsiini obmezhenia ta perspektyvy]. *Efficient economy*, No. 12, available at: http://nbuv.gov.ua/UJRN/efek_2011_12_13 (last accessed 17.10.2023)

38. Moroz, O. S. (2012). Innovative development of the enterprise: the essence and the problem of determining the constituent parts [Innovatsiinyi rozvytok pidpryiemstva: sutnist ta problema vyznachennia skladovykh chastyn]. *Scientific notes of the National University "Ostroh academy". Ser.: Economy*. Vol. 20. P. 148–150.

39. Pozhuieva, T. O. (2013). Innovative development of the enterprise in a competitive environment [Innovatsiinyi rozvytok pidpryiemstva v konkurentnomu seredovyschi]. *Theoretical and practical aspects of economics and intellectual property*. Vol. 1(2). P. 103–106.

40. Chukhraieva, N. M. (2014). Innovative development of the enterprise and ensuring its efficiency and sustainability [Innovatsiinyi rozvytok pidpryiemstva ta zabezpechennia yoho efektyvnosti ta stiikosti]. *Business Inform*. No. 6. P. 92–97.

41. Didchenko, O. I., Tkachuk, A. V. (2015). The essence of the concept of “innovative development” of the enterprise [Sutnist poniattia «innovatsiinyi rozvytok» pidpryiemstva]. *Economic bulletin of the Ukrainian state chemical and technological university of Ukraine*. No. 2. P. 36–41.

42. Biliaiev, S. (2016). Project development of the enterprise: essence and specific features [Proektnyi rozvytok pidpryiemstva: sutnist ta spetsyfichni oznaky]. *Collection of scientific works of the Tavria state agro-technological university (economic sciences)*. No. 2. P. 66–70.

43. Hrishchenko, I. V., Biletska, N. V., Klividenko, L. M. (2016). Investment and innovation development of enterprises in conditions of systemic transformations [Investytsiino-innovatsiinyi rozvytok pidpryiemstv v umovakh systemnykh

peretvoren]. *Bulletin of the Lviv commercial academy. Economical series*. Vol. 50. P. 157–160.

44. Shtal, T. V., Tyshchenko, O. O., Pylypchatina, O. I. (2016). Strategic innovative development of enterprises: theory and methodology [Stratehichniy innovatsiyniy rozvytok pidpriemstv: teoriia ta metodolohiia]. *Business Inform.* No. 11. P. 76–80.

45. Dyba, O. M. (2018). Innovative development of enterprises in the conditions of globalization [Innovatsiyniy rozvytok pidpriemstv v umovakh hlobalizatsii]. *Strategy of economic development of Ukraine*. No. 42. P. 111–118.

46. Semenova, V. H. (2019). Innovative development of enterprises in the context of diversification of activities [Innovatsiyniy rozvytok pidpriemstv v konteksti dyversyfikatsii diialnosti]. *Herald of socio-economic research*. No. 2-3. P. 219–226. DOI: [https://doi.org/10.33987/vsed.2-3\(70-71\).2019.219-226](https://doi.org/10.33987/vsed.2-3(70-71).2019.219-226)

РЕФЕРАТИ ABSTRACTS

УДК 330.3; JEL Classification: O10

Дмитрієв І.А., Шевченко І.Ю., Борщ П.О. МЕТОДИЧНО-ПРИКЛАДНІ АСПЕКТИ ОЦІНЮВАННЯ ЕФЕКТИВНОГО РОЗВИТКУ ПІДПРИЄМСТВА

Мета: дослідження методично-прикладних аспектів оцінювання ефективного розвитку підприємства. **Методика дослідження:** метод аналізу та синтезу, системний підхід, метод узагальнення, метод порівняння, експертно-аналітичне опитування, інтегральний метод, статистичні методи. **Результати:** досліджено методично-прикладні аспекти оцінювання ефективного розвитку підприємства. Запропоновано факторну модель ефективного розвитку підприємства на засадах інтегрального підходу. Розроблено схему системи критеріїв і індикаторів оцінювання ефективного розвитку підприємства. Висвітлено прикладні аспекти реалізації методики оцінювання ефективного розвитку підприємства, зокрема за складовими: ефективне використання ресурсів при поточній діяльності підприємства; ефективне управління поточною діяльністю підприємства. Обґрунтовано факторні навантаження індикаторів ефективного розвитку підприємства. **Наукова новизна:** система критеріїв і індикаторів оцінювання ефективного розвитку підприємства, що передбачена запропонованою авторами факторною моделлю ефективного розвитку підприємства, найбільш повно охоплює всі напрями діяльності сучасного підприємства, зокрема у розрізі фінансово-господарської діяльності, виробничої діяльності, управлінської діяльності та інвестиційної діяльності. **Практична значущість:** практичне застосування запропонованих авторами методики й інструментарію оцінювання ефективного розвитку підприємства дозволяє виділити головні компоненти у процесі здійснення факторного аналізу, що в подальшому є підставою для розроблення цільових заходів управління ефективним розвитком підприємства за напрямками фінансово-господарської діяльності, виробничої діяльності, управлінської діяльності та інвестиційної діяльності.

Ключові слова: розвиток підприємства; ефективність; інтегральний індекс; опитування.

UDC 330.3; JEL Classification: O10

Dmytriiev I.A., Shevchenko I.Yu., Borshch P.O. METHODOLOGICAL AND APPLIED ASPECTS OF ASSESSING THE EFFECTIVE DEVELOPMENT OF THE ENTERPRISE

Purpose: research of methodological and applied aspects of assessing the effective development of the enterprise. **Methodology of research:** method of analysis and synthesis, systematic approach, method of generalization, method of comparison, expert-analytical survey, integral method, statistical methods. **Findings:** methodical and applied aspects of assessing the effective development of the enterprise were investigated. A factor model of effective development of the enterprise based on the principles of an integral approach is proposed. A scheme of the system of criteria and indicators for assessing the effective development of the enterprise has been developed. The applied aspects of the implementation of the methodology for assessing the effective development of the enterprise are highlighted, in particular by the components: effective use of resources in the current activity of the enterprise; effective management of the company's current activities. The factor loadings of the indicators of the effective development of the enterprise are substantiated. **Originality:** the system of criteria and indicators for assessing the effective development of the enterprise, which is provided by the factor model of the effective development of the enterprise, most fully covers all areas of activity of a modern enterprise, in particular, in terms of financial and economic activity, production activity, management activity and investment activity. **Practical value:** practical application of the methods and tools for assessing the effective development of the enterprise proposed by the authors allows to identify the main components in the process of factor analysis, which in the future is the basis for the development of targeted measures for managing the effective development of the enterprise in the areas of financial and economic activity, production activity, management activity and investment activity.

Key words: development of the enterprise; efficiency; integral index; survey.

Відомості про авторів / About the Authors

Дмитрієв Ілля Андрійович – доктор економічних наук, професор, Харківський національний автомобільно-дорожній університет, проректор з наукової роботи, професор кафедри економіки і підприємництва, м. Харків, Україна; e-mail: dmitriev.khnadu@gmail.com; ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0001-8693-3706>. Моб. (050) 587-97-66.

Шевченко Інна Юріївна – доктор економічних наук, професор, Харківський національний автомобільно-дорожній університет, декан факультету управління та бізнесу, професор кафедри економіки і підприємництва, м. Харків, Україна; e-mail: shvchenko.khnadu@gmail.com; ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0003-0758-9244>. Моб. (066) 187-28-30.

Борщ Павло Олександрович– аспірант 1-го року навчання (ОHP «Економіка»), Харківський національний автомобільно-дорожній університет.

Dmytriiev Illia – Dr.Sc. in Economics, Professor, Kharkiv National Automobile and Highway University, Vice-rector for Scientific Work, Professor of the Department of Economics and Entrepreneurship, Kharkiv, Ukraine.

Shevchenko Inna – Dr.Sc. in Economics, Professor, Kharkiv National Automobile and Highway University, Dean of the Faculty of Management and Business, Professor of the Department of Economics and Entrepreneurship, Kharkiv, Ukraine.

Borshch Pavlo– 1st year postgraduate student (ESP “Economics”), Kharkiv National Automobile and Highway University, Kharkiv, Ukraine.